

ABSTRAKT

Disertační práce na téma *Právní aspekty změny pohlaví*

Charakteristika tématu, vymezení cíle práce a metody

Konstatování, že „Člověk se narodil svobodný a všude je v okovech“ nepředstavuje pouhou dobře známou větou, kterou osvícenský filozof Jean Jacques Rousseau otevřel rozpravu *O společenské smlouvě*, neb v ní doznívá myšlenka univerzální lidské svobody.¹ Proto lze tento citát vztáhnout i na velmi citlivou problematiku, která je tématem této práce.

V literatuře bylo uvedeno, že problematika změny pohlaví připomíná, že sociální kategorie (muž, žena), se kterými se v běžném životě setkáváme, nejsou konečným popisem rozmanitosti společnosti, nýbrž odrazem individuální představitosti.² S tím nelze než souhlasit, byť existují i jiné názory.

První zmínky týkající se pohlavního nesouladu je přitom možné spatřit již v antice. Z literatury se podává, že muži se v této době vyznačovali ženskostí ve svém chování a charakteru. Ze známých středověkých postav je pak možné zmínit Johanku z Arku, která si stahovala prsa, ostříhala vlasy a převlékala se za muže. V těchto dobách se rozdíl mezi transvestitismem a transsexualitou nedělal. Až v roce 1897 zveřejnil lékař Howard případ muže, který odpovídal dnešnímu popisu transsexuální osoby.³

Lidská identita je určována pomocí právní kategorie. Systém práva přitom nepracuje pouze s kategoriemi muž či žena, ale vytváří rovněž určité pomezí mezi nimi. I když lidé, nespádající do tradičních kategorií, nejsou ze společnosti vyloučeni, ocitají se na jejím okraji právě kvůli své jedinečnosti. Představují totiž onu zmiňovanou hranici mezi tím, co je a co není akceptováno.⁴ V západní filozofii „hraje“ identita velmi důležitou roli, neboť určuje podstatu našeho bytí ve světě. Představuje spojení osobních příběhů, čímž je zajištěn projev lidské osobnosti ve společnosti. Zajímavým momentem je však zjištění, že identity, které jsou považovány za přirozené, nevznikly samy od sebe, nýbrž jsou výsledkem mocenské (symbolické) struktury. Jako příklad mohou sloužit různé historické situace, v nichž vznikaly identity, které nebyly výsledkem sebeurčení, neb výsledkem činnosti jiných skupin.⁵

Samotná existence jednotlivce ve společnosti však není možná bez okolních vazeb a odlišnosti ostatních, respektive schopnosti uvědomit si individualitu sebe sama tím, že se na ni podíváme z cizí perspektivy.

---

¹ Přibáň, J. Civilizace a okovy [online]. A2. [19. 9. 2021]. <https://www.advojka.cz/archiv/2011/6/civilizace-a-okovy>

² Agha, A., Doležal, A. Translidé a otázky identity ve veřejném prostoru – slovo úvodem. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021].
<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/39>

³ Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 7, s. 249.

⁴ Ibid.

⁵ Agha, P. Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021]. [Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti | Agha | Časopis zdravotnického práva a bioetiky \(cas.cz\)](https://www.medlawjournal.cz/index.php/medlawjournal/article/view/39)

Sociální realita představuje otevřený prostor, v němž dochází ke vzájemnému působení, které jednotlivé identity vytváří a zároveň je narušují. Jde o pokračující, neustávající, otevřený proces, jenž je možné pojmenovat jako *svoboda*.⁶ Je uznáváno, že svoboda však může fungovat pouze v kooperaci s ostatními, neboť svoboda jednotlivce začíná tam, kde začíná svoboda ostatních.⁷

Právě naznačený přístup k trans osobám, které jsou společností často označovány za anomálii či duševně choré, a taktéž z důvodu změny paradigmatu, se projevil v celosvětové snaze o *depatologizaci* lidí, kteří se neztotožňují s pohlavím přiděleným po narození. S tím úzce souvisí aktuálnost problematiky změny pohlaví, neboť aktualizací mezinárodní klasifikace nemocí s platností od 1. 1. 2022 došlo k nahrazení dosud užívané „poruchy pohlavní identity“ označením „pohlavní nesoulad“ (*gender inkongruence*).

Nové označení je popsáno jako výrazný a dlouhodobý nesoulad mezi autenticky prožívaným genderem a přiděleným pohlavím a je zařazeno do kapitoly týkající se sexuálního zdraví.⁸ Diagnóza spojená s trans identitou je tedy nově vyřata ze sekce duševních poruch. Duševními nemocemi přitom netrpí trans osoby více než běžná populace, ale mohou se u nich vyskytnout duševní problémy či poruchy např. v důsledku dlouhodobého stresu, šikany, či diskriminace.⁹

Často je možné slyšet, že téma týkající se změny pohlaví a aspektů s tím souvisejících je okrajové. Argumentem pro toto tvrzení bývá malý počet případů, kterých se problematika dotýká. Neexistuje ani mnoho děl, které by se jí věnovaly, což je s velkou pravděpodobností důvod, proč jsou trans osoby považovány veřejností za duševně choré.

Za cíl této práce si proto kladu především komplexnější zpracování předmětné problematiky ve vazbě na vybrané zahraniční právní úpravy a hledání argumentů, proč je platná a účinná česká soukromoprávní úprava změny pohlaví nedostatečná a nesprávná.

Byť se problematika změny pohlaví dotýká z velké části sociologických a zdravotních disciplín, bude téma zpracováno optikou právní s důrazem na soukromoprávní sféru, neboť je změna pohlaví součástí civilního statusu člověka. Medicínské či sociologické vazbě bude pozornost věnována pouze okrajově. Pro téma by však jistě byla do budoucna přínosná publikace, v níž by se jednotlivé aspekty (nejen ty právní) prolínaly.

Bližší prozkoumání tématu není možné bez vysvětlení související terminologie a nastínění situací, se kterými je možné se v oblasti změny pohlaví setkat.

Podle Úmluvy o právech dítěte¹⁰ musí být dítě po narození evidováno v knize narození. Součástí zápisu je i údaj o pohlaví. V rámci procesu zápisu dítěte do knihy

⁶ Agha, A., Doležal, A. Translidé a otázky identity ve veřejném prostoru – slovo úvodem. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021].

<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/39>

⁷ Ibid.

⁸ World Health Organization (WHO). (2019). The ICD-11 Classification of Mental and Behavioural Disorders. Genève, Switzerland: World Health Organization. <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>

⁹ Doležalová, P., a kol. Rozvoj duševní pohody u transgender klientů. Poznatky a holisticky orientovaný terapeutický přístup [online]. *nudz.cz*. Národní ústav duševního zdraví, 2021. [cit. 5. 11. 2021].

<https://www.nudz.cz/files/pdf/rozvoj-dusevni-pohody-u-transgender-klientu.pdf>

¹⁰ Úmluva o právech dítěte (vyhlášena sdělením č. 104/1991 Sb.).

narození tak matrikář zapíše pohlaví dítěte písmeny "F" nebo "M". Ne vždy je to však možné.

První ze situací je tak nemožnost jednoznačného určení pohlaví po narození dítěte. Jde o problematiku tzv. intersex dětí. Pokud není možné pohlaví jednoznačně určit, je nutné novorozence vyšetřit na různých specializovaných odděleních a na základě převažujících pohlavních znaků dítěte konstatovat, zda jde o chlapce či dívku. Dle názoru odborníků se přibližně jedno z pěti tisíc dětí narodí s nevyhraněným pohlavím.¹¹ Asi ve čtyřech pětinach těchto případů jeden z vnějších pohlavních orgánů dominuje. Medicínská řešení takových situací jsou různá. Chirurgické zákroky a léčebné postupy vedoucí k „normalizaci“ pohlaví však nejsou ve většině případů nutné, neboť mohou zanechat doživotní následky, ať už v podobě psychického traumatu či tělesného postižení. Čeští neonatologové přitom přístup spočívající v normalizaci pohlaví odmítají a uvádí, že po porodu dochází u novorozenců pouze k operacím z důvodu funkčnosti orgánu, kupř. prodloužení močové trubice. „Normalizace“ pohlaví totiž po narození dítěte může v budoucnu znamenat vážné problémy, neboť se osoba s pohlavím, které bylo po narození popřeno, začne ztotožňovat.¹²

V životě však může nastat i situace, v níž se člověk narodí do mužského či ženského těla, respektive určení pohlaví po porodu je provedeno bez obtíží, jedinec se však v průběhu života začne „ztotožňovat“ s osobou opačného pohlaví, či necítí přináležet ani k jednomu z binárního pojetí pohlaví. Člověk, který se neztotožňuje se svým pohlavím přiděleným po narození, se nazývá *transgender*. S ohledem na to, že jde o cizí pojem, bude v této práci užíváno označení trans osoba.

Obě naznačené situace vypovídají o tom, že ne vždy je určení pohlaví muž či žena možné. Případně tento proces může trvat po celý život člověka. Na takové situace by mělo odpovídajícím způsobem reagovat i právo, a to tak, aby byl zajištěn respekt k jedinečnosti a autonomii vůle člověka.

Pro účel této práce bude stanovena koncepce binarity pohlaví spočívající v jeho striktním rozlišování pouze na muže a ženy. Je proto třeba rozlišovat následující.

V současné době je pohlaví člověka určováno na několika úrovních. Pohlaví genetické je dáno pohlavními chromozomy, na nichž se nacházejí geny, které rozhodují již v rané fázi embryonálního vývoje o formování pohlavních žláz (varlat u mužů a vaječníků u žen). Aktivita pohlavních žláz (respektive jimi produkované hormony) způsobuje vytváření vnějších i vnitřních pohlavních orgánů.¹³ Podle vzhledu vnějšího genitálu se tak po narození určí biologické pohlaví dítěte neboli pohlaví matriční – úředně

---

¹¹ Baron, T. Věda a výzkum. Gender [online]. *avcr.cz*. 2. 8. 2021. [cit. 5. 11. 2021]. <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>

¹² Informace byla získána na základě účasti na kulatém stole na téma Určování pohlaví intersex dětí pořádaném Veřejnou ochránkyní práv dne 4. 11. 2019.

¹³ Weiss, P. Poruchy pohlavní identity. *Psychiatrie po praxi*, 2012, č. 3, str. 104-106.

přidělené.¹⁴ V návaznosti na to je osobě přiděleno rodné číslo, jeho součástí je i údaj o pohlaví.¹⁵

Vedle pohlaví genetického a biologického je rozlišováno i pohlaví sociální. To vychází ze sociální role, v níž se osoba ve společnosti situuje (*gender*). Pojem *gender* byl zaveden do anglosaského systému v padesátých letech. Důvodem jeho vzniku bylo narození dítěte s nevyhraněným pohlavím. Následně se vyčkávalo, jak se bude dále vyvíjet, respektive bylo zapotřebí popsat soubor chování a sebeidentifikace pro případný chirurgický zákrok.¹⁶ Pojem *gender*, jakožto sociologický pojem, se však od padesátých let značně proměnil. Původní instrument sloužící k obhájení chirurgického zákroku se změnil v hluboce zakořeněný legální pojem.¹⁷

V rámci sociálního pojetí pohlaví pak hovoříme o tradičních rolích ženy a muže, přičemž samotná výchova jedince jej směřuje do řádu, v němž existuje dichotomie rolí, mužská a ženská. Tímto způsobem formovaná identita se kromě zařazení do společnosti, stane i prostředkem komunikace s okolním světem i se sebou samým.¹⁸

Další kategorií představuje psychické pohlaví. Tím se rozumí skutečnost, zda se jedinec cítí být mužem nebo ženou. I zde je užíván termín *gender*, nicméně psychické vnímání své pohlavní identity se od té sociálně konstruované může značně lišit.¹⁹ Psychické pojetí pohlaví tedy vychází z jedince samotného, jenž se přes tlak společnosti vyvíjený na jeho chování (určené dle biologických charakteristik) s „přidělenou“ rolí neztotožňuje. Většinu trans osob není možné zařadit do kategorizovaného světa identit, neboť si vytváří samostatný typ, který se odlišuje od dichotomie muž či žena.²⁰

Je možné konstatovat, že pohlavní identita tak vyjadřuje subjektivně vnímaný pocit sounáležitosti či naopak rozporu s vlastním tělem, s jeho primárními a sekundárními pohlavními znaky, i se sociální rolí přisuzovanou danému pohlaví. Její odraz je možné nalézt v myšlení, cítění i chování jedince, včetně jeho profese, zájmů, společenských vztahů.²¹ V češtině hovoříme o pohlavní identitě, angličtina však užívá pojmy *gender* (rod) a *sex* (pohlaví). Pro některé ne zcela jednoznačné pohlavní nesoulady, případně pro jejich souhrn se někdy užívá též název *transgenderismus*. Rozumí se tím pocit subjektivně vnímané nepohody, která souvisí s neshodou mezi pohlavní identitou na straně jedné a

---

¹⁴ Doležal, A. Konstrukce identity v právním diskursu. Dvojí pojetí bytí. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021]. <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

¹⁵ Srov. zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Baron, T. Věda a výzkum. *Gender* [online]. *avcr.cz*. 2. 8. 2021. [cit. 5. 11. 2021]. <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Doležal, A. Konstrukce identity v právním diskursu. Dvojí pojetí bytí. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021]. <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ve vazbě na pohlavní identitu se užívá pojem sexuální role, je jejím vnějším výrazem. Sexuální role je ovlivňována zejména rodinnými hodnotami. Rodiče totiž představují pro své děti vzorce chování a ovlivňují i přístup k opačnému pohlaví. Viz Weiss, P. Poruchy pohlavní identity. *Psychiatrie pro praxi*, 2012, č. 3.

svou pohlavní rolí a biologickým pohlavím na straně druhé. Její nejvýraznější formu představuje *transsexualita*.²²

Pojem *transgender* (trans osoba) je označení pro skupinu osob, které se neztotožňují se svojí tělesnou schránkou. Panuje u nich rozpor mezi biologickým a psychologickým pohlavím. Tyto osoby svoji genderovou identitu vnímají či vyjadřují jinak než jako identitu, která jim byla přiřazena při narození na základě fyzických rysů.²³ Kalifornská univerzita v San Franciscu analyzovala data z let 2006-2016 a dospěla k závěru, že jako trans osoba se v USA označuje asi 0,39 % populace. V České republice přitom žije přibližně patnáct set trans osob (tj. asi 0,00015 % populace).²⁴ Důvodem je různá terminologie, která vede k nepřesným statistickým údajům. Původně (první polovina 20. století) se užíval pojem transsexualismus jako medicínská kategorie pro osoby, které prošly nějakou fází medicínské změny pohlaví. Od roku 1980 se medicínská kategorie změnila na psychiatrickou diagnózu, v roce 1994 na označení porucha pohlavní identity, genderovou dysforii (2013), až do roku 2022, kdy s cílem depatologizace byl pohlavní nesoulad vyňat z kapitoly duševních poruch. V současné době se tak pod označení trans osoba zahrnují lidé, kteří prošli změnou pohlaví, ale rovněž ti, kteří medicínské úpravy neprodělali.²⁵

Pro zajímavost je možné dodat, že ne všechny trans osoby musí vnímat své pohlaví jako pohlaví opačné, proti tomu, které jim bylo určeno při narození. Pro tento jev se užívá pojem *fluidní genderová identita*. To znamená, že osoba svoji genderovou identitu soustavně nefixuje na jedno pohlaví, ale někdy se cítí být ženou, jindy mužem, či svou genderovou identitu dokonce vnímá jako určitou směs těchto dvou pohlaví, případně si sama vytváří svou vlastní definici genderové identity.²⁶

Trans osoby své potřeby uspokojují různě. Pro některé je dostačující být osobou „vysněného“ pohlaví pouze na chvíli, bez nutnosti změny pohlaví. Jiní naopak vyžadují vše, nový občanský průkaz i chirurgickou změnu.

Jedním z dalších typů pohlavního nesouladu je bezesporu *transvestitismus dvojí role*. Je typický pro heterosexuální muže, kteří žijí v roli opačného pohlaví kvůli psychickému uspokojení z možnosti dočasné změny, nikoliv z důvodu pohlavního vzrušení. Není zde jednoznačná touha po změně pohlaví, i když u některých z nich představuje přechodnou fázi transsexualismu.²⁷

V České republice se pohlavní nesoulad řeší chirurgickou změnou pohlaví, která je hrazena z veřejného zdravotního pojištění. S tímto řešením jsou spojeny filozofické, etické i medicínské otázky, zda je vůbec eticky správné měnit jinak fungující a zdravá těla,

---

²² Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 7, s. 247.

²³ *Ibid.*, s. 248.

²⁴ Baron, T. Věda a výzkum. Gender [online]. *avcr.cz*. 2. 8. 2021. [cit. 5. 11. 2021]. <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 7, s. 248.

²⁷ Procházka, I. Diferenciální diagnostika. In: Fífková, H., Weiss, P. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 43-47.

neboť anorexie se rovněž neléčí liposukcí, nebo proč řešit pohlavní nesoulad plastickou chirurgií. Bezsporu však toto téma provází rovněž otázky právní.²⁸

Spousta trans osob žije ve spokojených heterosexuálních párech nebo manželstvích. Postupem času se však jejich identifikace s osobami opačného pohlaví stupňuje, až nakonec začnou žít v opačné roli. Z literatury se podává, že pokud se osoba rozhodne žít v roli opačného pohlaví, souvisí s tím široké spektrum otázek. Kromě různých administrativních úkonů týkajících se změny jména a změny v matrice, jde též o sdělení nového civilního statusu svému okolí, zaměstnavateli nebo na úřadech, což se ne vždy setká s vlídným přijetím. V těchto situacích jsou trans osoby často obětmi diskriminace. S problematikou trans osob jsou spojeny obtíže každodenního života, ať už jde o používání dámských nebo pánských veřejných toalet či snaha o koupi hormonálních přípravků v zahraničí, neboť jsou v České republice pouze na lékařský předpis.²⁹

Právě pro pochopení trans osob je podstatné rozlišování na pohlaví genetické, biologické, sociální a psychické, tak jak bylo vymezeno výše.

Jak již bylo uvedeno dříve, v roce 2019 (s účinností od 1. 1. 2022) přestala WHO poruchu pohlavní identity (*gender identity disorder*) klasifikovat jako psychickou poruchu. Jejím očekáváním bylo, že členské země navážou na tuto změnu vyškrtnutím diagnózy ze svých praxí. Co na to Česká republika? To dosud nevíme. I nadále je v našem prostředí zastáván názor, že trans osoby se narodily do nesprávného těla, či že jsou v něm uvězněny. Tento přístup byl přitom dávno opuštěn. Trans osoby často uvádí, že se nenarodily do špatného těla, ale do trans těla. Neexistuje přitom univerzální kategorie, nýbrž jak bylo výše uvedeno, každý prochází jinou fází, či vidí uspokojení své touhy různě.³⁰

I když je pohlaví biologicky determinováno již od narození v binárním pojetí (muž nebo žena), je lidem umožněna jeho právní změna.

V literatuře bylo uvedeno, že původním jediným možným řešením transsexuality byl invazivní chirurgický zákrok, jakožto podmínka pro změnu statusových otázek, či změnu údaje o pohlaví v osobních dokladech.³¹ V současné době však k právnímu uznání preferovaného pohlaví postačuje v mnoha zemích lékařské potvrzení. K této koncepci napomohl vývoj judikatury ESLP, avšak rovněž rozšíření společenských debat. V některých evropských zemích pak funguje ještě liberálnější přístup. Ten je založen na sebeidentifikaci. Změna pohlaví je možná prostřednictvím osobního prohlášení dotyčné osoby vůči matričnímu úřadu.³²

²⁸ Baron, T. Věda a výzkum. Gender [online]. avcr.cz. 2. 8. 2021. [cit. 5. 11. 2021]. <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>

²⁹ Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 7, s. 248.

³⁰ Baron, T. Věda a výzkum. Gender [online]. avcr.cz. 2. 8. 2021. [cit. 5. 11. 2021]. <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>

³¹ Baršová, A. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1. [31. 10. 2021]. <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43>

³² Dušková, Š. Pohlaví jako věc veřejná. Právo na uznání pohlavní identity trans lidí. In: Šimáčková, K., Havelková, B. Špondrová, P. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 970–971.

Nevládní organizace *Transgender Europe*³³ oznámila, že na základě posledních výzkumů většina evropských států požaduje pro právní uznání preferovaného pohlaví lékařské potvrzení o poruše pohlavní identity, naopak invazivní chirurgický zákrok s následkem sterility podmiňuje menšina (mezi nimi Česká republika či Slovensko).³⁴

S ohledem na to, že začátek roku 2022 určil v oblasti změny pohlaví zcela nový směr (aktualizací mezinárodní klasifikace nemocí), rozhodla jsem se, že stěžejním bodem mého zkoumání bude evropský přístup ke změně pohlaví ve vazbě na českou soukromoprávní úpravu.

Předestřenu problematiku budu zkoumat z několika pohledů, a to jak z pohledu lidskoprávní dimenze, koncepce zahraničních právních úprav vybraných zemí, z hlediska judikatury Evropského soudu pro lidská práva, tak z pohledu české právní úpravy.

S přihlédnutím k výše uvedenému si kladu za jeden z hlavních cílů komplexnější zpracování problematiky právní úpravy změny pohlaví, přičemž bych ráda našla odpovědi na následující výzkumné otázky.

- „Jaký je současný evropský standard v otázce právní úpravy změny pohlaví“?
- „Je tuzemská soukromoprávní úprava změny pohlaví v souladu s evropským standardem“?

Pakliže mají být v práci představeny evropské koncepce v otázce změny pohlaví, zvolila jsem pro tyto účely několik dílčích oblastí zkoumání.

V dnešní době nelze přehlédnout postupné sblížení úprav nejen občanského (rodinného) práva v evropských právních řádech.³⁵ K takovému sladění právních úprav významnou měrou přispívá judikatura Evropského soudu pro lidská (dále jen „ESLP“). Děje se tak navzdory tomu, že mnohdy dochází ke střetu jeho judikatury se shodou, která mezi smluvními státy Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)³⁶ v různých právních otázkách absentuje.³⁷ I přesto má v oblasti ochrany lidských práv pro smluvní státy Úmluvy, včetně České republiky klíčovou funkci. V neposlední řadě napomáhá ke sjednocování výkladu, proto je třeba ve vazbě na evropské měřítko zkoumané problematiky věnovat pozornost i rozhodovací praxi ESLP.

Ve světle výše uvedeného je práce rozdělena na pět kapitol.

Trans osoby představují zvláště zranitelnou skupinu lidí. S tím jsou úzce spjata lidská práva, proto se první část práce ponese ve světle lidskoprávních standardů na národní, unijní i mezinárodní úrovni. Tato kapitola si klade za cíl analyzovat souladnost podmínek pro právní uznání změny pohlaví s ochranou lidských práv. S ohledem na to, že trans osoby nejvíce bojují právě s diskriminací, s níž se potýkají v různých oblastech života, byla

---

³³ Jde o nevládní organizaci založenou na první Evropské radě transsexuálů v roce 2005 ve Vídni, která mapuje práva trans lidí v Evropě.

³⁴ Maďarsko bylo v roce 2020 z tohoto seznamu vyškrtnuto.

³⁵ Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 41-42.

³⁶ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhlášena sdělením č. 209/1992 Sb.).

³⁷ Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 41-42.

pro podkapitolu tohoto tematického zaměření vybrána problematika diskriminace trans osob. Rozsáhlá část tohoto tematického bloku byla již publikována v časopise Právník.³⁸

Na kapitolu věnovanou lidskoprávní oblasti naváže za užití komparativní metody exkurz do vybraných právních úprav evropských zemí, kde existují různé koncepty v přístupu k trans osobám. Kritériem pro rozdělení těchto zemí na tři modely budou koncepty právního uznání změny pohlaví. První model, který je založený na silné medikalizaci³⁹, bude zastupovat Slovenská republika, Polská republika a Turecká republika. Do druhého modelu budou zařazeny státy, jejichž přístup ke změně pohlaví je v medikalizaci mírnější. Zde z evropských zemí patří Spolková republika Německo, Rakouská republika, Belgické království, Italská republika, Španělské království a Anglie. Další přístup ve vazbě na změnu pohlaví bude demonstrován na právních úpravách Švédského království a Dánského království. Nad rámec Evropy a pro zajímavost pak bude věnována pozornost Argentinské republice. Jde totiž o zemi, která je považována v oblasti změny pohlaví za „nejpokrokovější“ na světě.

Nekladu si přitom ambice provést detailní komparaci jednotlivých právních úprav, nýbrž mým cílem je především zaměřit se na vybrané aspekty týkající se změny pohlaví. Za tyto považuji kupř. věk, podmínky pro právní uznání preferovaného pohlaví či povahu řízení. Touto kapitolou budu navazovat na svůj článek nazvaný *Zahraniční inspirace ve vazbě na právní úpravu změny pohlaví*, publikovaný v časopise Právní rozhledy.⁴⁰

V následující kapitole provedu analýzu judikatury ESLP, a to rovněž v kontextu vybraných aspektů týkajících se problematiky změny pohlaví. V rámci své rozhodovací praxe ke zkoumané problematice se ESLP věnoval především otázkám změny zápisu údaje o pohlaví v matrice, neexistenci manželství či registrovaného partnerství a chirurgickému zákroku, jakožto podmínkami pro právní uznání preferovaného pohlaví. Cílem této části práce není pouhá deskripce právních závěrů judikatury ESLP, naopak záměrem je judikaturu analyzovat a z obecného vyvodit jednotlivé dílčí závěry. Tato část bude vycházet především z článku publikovaného v časopisu Právník⁴¹ a rovněž z příspěvku *Marriage for Transpeople*, prezentovaném v rámci konference Dny práva 2018.⁴²

Navazující kapitolou se pozornost přesune na území České republiky. Ta bude zprvu zaměřena na vývoj právní úpravy změny pohlaví na jejím území. Hlavní pozornost však bude věnována vývoji příslušných zdravotních předpisů, jakož i dotčené právní úpravě na úseku matrik a evidence obyvatel. Použitými metodami budou především analýza a abstrakce, částečně pak bude použita i historická metoda. Tato část práce navazuje na

³⁸ Kotková, P. Česká právní úprava ve světle evropských lidskoprávních standardů. *Právník*. 2021, č. 12, s. 1071-1082.

³⁹ Význam slova medikalizace = přehnané užívání medicíny; srov. https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=medikalizace&typ_hledani=prefix

⁴⁰ Kotková P. Zahraniční inspirace ve vazbě na právní úpravu změny pohlaví. *Právni rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 23-24, s. 822-829.

⁴¹ Ibid.

⁴² Kotková, P. Marriage for transpeople. In: Králíčková, Z., Kornel, M., Valdhans, J. (eds.). *Dny práva 2018. Část I. Marriage for all?*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 79-89.

článek *Změna pohlaví v českém právním řádu*, publikovaný v *Právních rozhledech*⁴³, a na příspěvek *Civilní status transgender v českém právním řádu* prezentovaném v rámci konference COFOLA 2018.⁴⁴

Návazností na předešlé bude česká právní úprava *de lege lata*. Tato část si klade za cíl kritickou analýzu tuzemské právní úpravy. Podrobnějšímu rozboru bude podrobena stěžejní soukromoprávní úprava obsažená v ustanovení § 29 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“), která problematiku civilních aspektů změny pohlaví s účinností od 1. 1. 2014 do českého právního řádu zavedla. Předmětem zkoumání však budou neméně normy, které problematiku změny pohlaví v českém právní řádu ovládají ve sféře zdravotního práva a evidence. Těmi jsou zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách (dále jen „SpecZdrSl“), který se věnuje problematice změny pohlaví u transsexuálních pacientů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen MatZ), a zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel); dále jen „ZEO“, týkající se změny rodného čísla po podstoupené změně pohlaví. Ve vazbě na procesní právo bude v závěru této kapitoly věnována pozornost vlivu změny pohlaví na zahájení či průběh civilního soudního řízení, nad rámec pak bude pojednáno o řízení, jež může nastat ve vazbě na změnu jména a příjmení po podstoupené změně pohlaví. Tato část práce rovněž naváže na článek *Změna pohlaví v českém právním řádu*, publikovaný v *Právních rozhledech*.⁴⁵

Jelikož se oblasti změny pohlaví věnovaly rovněž české soudy, bude o jejich rozhodovací praxi pojednáno v další kapitole. Na těchto stránkách je pak třeba zabývat se rovněž činností Veřejného ochránce práv, který aktivně posuzuje, zda s dotýčnými nebylo zacházeno méně příznivě pro odlišnou pohlavní identifikaci, a to v souvislosti s metodickou pomocí obětem diskriminace, již bude pozornost věnována v rámci lidskoprávní dimenze.⁴⁶

Výše předestřené kapitoly bude uzavírat úvaha *de lege ferenda* nad připravovanou novelou občanského zákoníku a příslušných ustanovení zákona o matrikách, jménu a příjmení. Ta představuje reakci na v této disertační práci již vymezený vývoj a současné vybrané (nejen) evropské koncepty v problematice změny pohlaví.

Nutno dodat, že jednotlivé kapitoly zakončují dílčí závěry, prostřednictvím nich je zkoumaná problematika zhodnocena společně s úvahami *de lege ferenda*, a to za použití metody syntézy. V samotném závěru práce pak shrnu její hlavní myšlenky a výsledky ve vazbě na stanovené výzkumné otázky.

V závěru disertační práce byly zodpovězeny výzkumné otázky.

---

⁴³ Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 7, s. 247-255.

⁴⁴ Kotková, P. Civilní status transgender v českém právním řádu. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Janovec, M. (eds.). *COFOLA 2018, Část VIII., Civilní status člověka*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 57-81.

⁴⁵ Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. 2021, roč. 29, č. 7, s. 247-255.

⁴⁶ Informace byly získány na základě elektronické korespondence s Mgr. Karlem Sudou, který působí v Kanceláři veřejného ochránce práv, jakožto právník oddělení rovného zacházení.

V první z nich jsem si kladla otázku „*Jaký je současný evropský standard v otázce právní úpravy změny pohlaví*“?

Z provedené analýzy, zejména vybraných zahraničních právních úprav a rovněž z rozhodovací praxe ESLP, je možné vypožorovat, že v evropských zemích v otázce právní úpravy změny pohlaví nepanuje soulad. Avšak s ohledem na to, že v evropském právním prostoru dochází k postupnému sbližování občanskoprávních (rodinněprávních) úprav jednotlivých států, přičemž k tomu značnou měrou přispívá ESLP svojí rozhodovací praxí, je možné vypožorovat v otázce změny pohlaví ve většině zahraničních právních úprav posun směrem k humanismu, a to ve vazbě na sdílené hodnoty ochrany lidských práv, včetně ochrany soukromého rodinného života společně s jednotným přístupem smluvních států Úmluvy k zajištění jejich ochrany.

Ve světle výše uvedeného je tedy možné na předestřené výzkumnou otázku odpovědět tak, že evropský standard v otázce právní úpravy změny pohlaví představuje společně sdílené hodnoty založené na ochraně lidských práv. Ten se v problematice změny pohlaví, respektive v nastavení podmínek pro její právní uznání, promítne ve většině zemí do koncepce úřední změny pohlaví (na základě osobního prohlášení vůči matričnímu úřadu) bez chirurgických zákroků, sterilizace a zániku manželství.

Jako druhou výzkumnou otázku, kterou jsem si v úvodu kladla za cíl této práce, byla otázka, zda „*Je tuzemská soukromoprávní úprava změny pohlaví v souladu s evropským standardem*“?

Na základě poznatků týkajících se koncepce právní úpravy změny pohlaví zavedené do českého právního řádu prostřednictvím občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014, jenž měla být dle *Důvodové zprávy k občanskému zákoníku* inspirována quebeckou právní úpravou, je možné konstatovat, že „kámen úrazu“ spočívá v tom, že český zákonodárce opomenul v té době již připravovanou novelu quebeckého občanského zákoníku. Ta přitom odmítala chirurgický zákrok jakožto podmínku pro právní uznání preferovaného pohlaví. Rozkol současně panoval v terminologii, neboť quebecký občanský zákoník upravoval termín *change of designation of sex*, tj. „změna označení pohlaví“, nikoliv názvosloví zvolené českým zákonodárcem, tj. „změna pohlaví“, jak je tomu v ustanovení § 29 OZ.

I když tedy český zákonodárce v rámci rekonstrukce občanského zákoníku jako základního pramene soukromého práva v rámci úpravy civilního statusu člověka pamatoval na trans osoby, provází účinnou právní úpravu genderové identity několik závažných problémů. Vedle těch obecnějších, jako je například absence relevantního výzkumu a rozsáhlejší diskuse, nedobrovolný rozvod manželství či zrušení registrovaného partnerství, nedobrovolné chirurgické zákroky a sterilizace, je možné zmínit přidělování nového rodného čísla trans osobám. Jde údajně o „přežitek“ komunistické minulosti, kde neexistovala žádná čísla pojištěnců, neboť zdravotní péče byla státem poskytována zdarma.

Z názoru odborné veřejnosti⁴⁷ se podává, že nové rodné číslo může pro trans osoby představovat skutečný problém, neboť změna pohlaví nemá právní kontinuitu a osoba je nucena sdělit veřejnosti své "staré rodné číslo", a tedy i "předchozí pohlaví".

Jak již bylo uvedeno, účinná česká soukromoprávní úprava změny pohlaví není považována za optimální. Zůstává však otázkou, jaká by měla být. Jak bylo naznačeno, zahraniční právní úpravy jsou různé, standard zůstává otázkou, směřuje však k právnímu uznání preferovaného pohlaví bez invazivních chirurgických zákroků s důrazem na autonomii vůle člověka, jeho determinaci, respekt k soukromí, životu, pohlaví (civilní status), tj. žádné skalpely a mučení.

Pokud zhodnotíme příslušnou právní úpravu sousedních zemí, je možné s jistotou říct, že oproti Slovenské republice a Polské republice u nás existuje právní úprava změny pohlaví, jejíž součástí jsou rovněž debaty o novelizaci. Byť naopak rakouská a německá legislativa již zvolila v problematice změny pohlaví přístup směrem k humanismu, je třeba ocenit, že po pádu železné opony se čeští zákonodárci začali problematikou trans osob zabývat nejen při novelizaci či přijímání zdravotnických předpisů (v letech 1991 a 2011), ale také při přijímání občanského zákoníku (2012).

Myšlenka, že by občanský zákoník měl být po dlouhé přípravné fázi a široké diskusi, koncepčně změněn, je pro mnoho zainteresovaných osob znepokojující. Občanské zákoníky, jakožto pilíře soukromého práva by neměly být v koncepčních otázkách často měněny. Na druhou stranu však lze souhlasit s názorem, že právní úprava zakotvená v občanském zákoníku nereflektuje vývoj v evropských právních systémech a judikatuře ESLP, pak je nepochybně na místě snaha o provedení změn v oblasti trans osob přijmout.⁴⁸

Byť v České republice došlo k rozšíření společenských debat týkajících se řešení problematiky, rovněž pak ke snaze nalézt vhodnější koncepci právního uznání změny pohlaví v občanskoprávní úpravě, není možné v současné době účinnou právní úpravu změny pohlaví obsaženou v ustanovení § 29 OZ, který podmiňuje právní uznání změny pohlaví chirurgickým zákrokem za současného znemožnění reprodukční funkce a v důsledky změny pohlaví v podobě zániku manželství, považovat za souladnou s evropským standardem spočívajícím v ochraně lidských práv, respektive v koncepci nepodmiňující právní uznání preferovaného pohlaví operací zanechávající trvalé následky.

Pro osoby, které se rodí s nevyhraněným biologickým pohlavím, pak česká legislativa nevytváří žádný prostor. Dochází tak k situacím, kdy intersex lidé jsou nuceni žít v roli charakteristické pro pohlaví, které jim bylo „autoritativně“ přiřazeno po narození, aniž by jim byl poskytnut prostor k vyjádření svých pocitů, případně jim bylo

---

⁴⁷ Králíčková, Z. The Civil Status of Trans Persons in the Czech Republic. In: Jaramillo, I. C., Carlson Laura (eds). *The Trans Rights and Wrongs. A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Person*. International Academy of Comparative Law: Springer, 2021, s. 94-95.

⁴⁸ Ibid.

umožněno žít v roli, která není typická pouze pro muže či ženy. Inspirativní je v tomto ohledu kupř. sousední Německo s kategorií pohlaví „X“. Zavedení kategorie pohlaví „X“ totiž poskytuje možnost, aby po narození dítěte s nevyhraněným pohlavím byla do rodného listu tato kategorie pohlaví zapsána, přičemž bude záležet v budoucnu na dotyčném, zda zápis změní na pohlaví muž či žena, nebo dosavadní stav ponechá.

V rámci úvah nad možností třetího pohlaví je nutné klást otázku, k čemu je vlastně třeba, aby po narození dítěte bylo pohlaví nezbytné určit? Není tomu tak skutečně pouze z důvodu zaužívaných společenských norem, které zde panují od pradávna, dle nichž je společnost tvořena pouze z mužů a žen?

Odpověď na druhou kladenou výzkumnou otázku tak zní: *„Ne, tuzemská soukromoprávní úprava změny pohlaví není v souladu s evropským standardem, pokud za něj považujeme úctu k člověku, lidskosti a nikoliv skalpel!“*

V samotném závěru této disertační práce bych chtěla shrnout, že i když v současné době je český soukromoprávní rámec změny pohlaví založen na zastaralé koncepci, přičemž se tak děje z důvodu neznalosti tématu ze strany veřejnosti, jde o právní problematiku, která prochází dynamickým vývojem nejen v právu, nýbrž i v medicínské či sociologické oblasti. Proto je dle mého názoru třeba postupovat dále v analýze právního vývoje koncepcí změny pohlaví nejen na evropské úrovni, podrobit získané poznatky diskusi odbornou veřejností a následně zohlednit vše v rámci novelizace základního pramene českého soukromého práva upravujícího civilní status člověka.

Domnívám se však, že první krok spočívající v otevření společnosti trans lidem bude ve vytvoření diskurzu, v jehož rámci budeme schopni symbolické uspořádání naší společnosti přehodnotit. Současný přístup k trans lidem je totiž jasnou výpovědí o naší neschopnosti představit si alternativní uspořádání světa. Lze souhlasit s názorem, že dáváme přednost tvrdohlavé konzervaci namísto otevřenosti, která je základní podmínkou fungování moderní demokratické společnosti.⁴⁹

---

⁴⁹ Agha, P. Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021]. <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/40>

Použité zdroje

Komentářová literatura

Doležal, A. § 29[Změna pohlaví]. In: Melzer, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek I, § 1–117. Praha: Leges, 2013.

Dobrovolná, E. § 29 [Změna pohlaví]. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář I, Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2014.

Frinta, O. § 29 [Změna pohlaví]. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014

Kmec, J., Kosař, D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012.

Kornel, M. In: Lavický, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

Lavický, P. In: Lavický, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

Mach, J. a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování: Zákon o specifických zdravotních službách*. Praha: Wolters Kluwer, 2018.

Rouček, F., Sedláček, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl první*. Praha: V. Linhart, 1935.

Monografie

Fifková, H. a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Praha: Grada, 2008.

Gilmore, S., Herring, J., Probert, R. (eds.). *Landmark Cases in Family Law*, Oxford: Hart Publishing, 2011.

Janis, M. W. a kol. *European Human Rights Law, text and materials*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

Zvěřina, J. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003.

Články

Kotková, P. Změna pohlaví v českém právním řádu. *Právní rozhledy*. C.H. Beck, 2021, roč. 29, č. 7, s. 247.

Kotková, P. Česká právní úprava ve světle evropských lidskoprávních standardů. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva ČR, 2021, č. 12, s. 1071-1082.

Kotková, P. Zahraniční inspirace ve vazbě na právní úpravu změny pohlaví. *Právní rozhledy*. C.H. Beck, 2021, roč. 29, č. 23-24, s. 822-829.

Weiss, P. Poruchy pohlavní identity. *Psychiatrie po praxi*, 2012, č. 3, str. 104-106.

[Kapitoly v knize a příspěvky ve sbornících](#)

Agha, P. Subjectivity, gender and agency, In: Agha, P. *Law, politics and the gender Binary*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2019, s. 64.

Atamer, Y. M. The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Turkey. In: SCHERPE, J. M. (eds). *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia Ltd, 2015, s. 313-326.

Cubeddu Wiedermann, M. G. The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Italy. In: Scherpe, J. M. (eds). *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia Ltd, 2015, s. 249-255.

Dušková, Š. Pohlaví jako věc veřejná. Právo na uznání pohlavní identity trans lidí. In: Šimáčková, K., Havelková, B. Špondrová, P. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 970–971.

Ferrer Riba, J., Lamarca Marqués, A. The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Spain. In: Scherpe, J. M. (eds). *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia Ltd, 2015, s. 261-268.

Gallus, N., Verschelden, G. Trans Persons in Belgium. In: Jaramillo, I. C., Carlson Laura (eds). *The Trans Rights and Wrongs. A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Person*. International Academy of Comparative Law: Springer, 2021, s. 207-255.

Giosa, L. M., Schiro, M. V., Dunne, P. The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Argentina. In: SCHERPE, J. M. (eds). *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia Ltd, 2015, s. 572-584.

Kotková, P. Civilní status transgender v českém právním řádu. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Janovec, M. (eds). *COFOLA 2018, Část VIII., Civilní status člověka*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 57-81.

Kotková, P. Marriage for transpeople. In: Králíčková, Z., Kornel, M., Valdhans, J. (eds.). *Dny práva 2018. Část I. Marriage for all?*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 79-89.

Králíčková, Z. The Civil Status of Trans Persons in the Czech Republic. In: Jaramillo, I. C., Carlson Laura (eds). *The Trans Rights and Wrongs. A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Person*. International Academy of Comparative Law: Springer, 2021, s. 94-95.

Magurová, Z. Trans Ludia – vybrané právní aspekty. In: Králíčková, Z., Dávid, R. Valdhans, J. *Dny práva 2017. Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 31-34.

Palásek, M. Vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva k problematice translidí. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Valdhans, J. (eds.). *Dny práva 2017. Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 49-52.

Procházka, I. Diferenciální diagnostika. In: Fifková, H., Weiss, P. a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Praha: Grada, 2008, s. 43-47.

Richarz, T. A., Sanders, A. Trans Rights in Germany. In: Jaramillo, I. C., Carlson Laura (eds). *The Trans Rights and Wrongs. A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Person*. International Academy of Comparative Law: Springer, 2021, s. 279-301.

Scherpe, J. M. Vienna Statement (Statement of the first European Intersex Community Event, Vienna, 30th-31st of March 2017). In: SCHERPE, J. M. (eds). *The Legal Status of Intersex Persons*. Cambridge – Mortsel – Chicago: Intersentia Ltd, 2018, s. 19-22.

Nishitani, Y. The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Japan. In: Scherpe, J. M. (eds). *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia Ltd, 2015, s. 363-388.

Pintens, W. The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Belgium and Netherlands. In: Scherpe, J. M. (eds). *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia Ltd, 2015, s. 110-114.

Tosun Y., Tepetaş, C. Y., Civil Status and Trans Persons in Turkey. In: Jaramillo, I. C., Carlson Laura (eds). *The Trans Rights and Wrongs. A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Person*. International Academy of Comparative Law: Springer, 2021, s. 149-153.

Šínová, R., Zajíčková, I. Změna pohlaví v kontextu civilně procesního práva. In: Králíčková, Z., Dávid, R. Valdhans, J. *Dny práva 2017. Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 119-128.

Wojewoda, M. Gender Modification in Poland: A Case Law Phenomenon in a Civil Law Country. In: Jaramillo, I. C., Carlson Laura (eds). *The Trans Rights and Wrongs. A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Person*. International Academy of Comparative Law: Springer, 2021, s. 97-117.

Internetové zdroje

Agha, A., Doležal, A. Translidé a otázky identity ve veřejném prostoru – slovo úvodem. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021]. <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/39>

Agha, P. Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [31. 10. 2021]. [Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti | Agha | Časopis zdravotnického práva a bioetiky \(cas.cz\)](#)

Baron, T. Věda a výzkum. Gender [online]. *avcr.cz*. 2. 8. 2021. [cit. 5. 11. 2021]. <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/socialne-ekonomicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>

Baršová, A. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1. [31. 10. 2021].

<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43>

Doležal, A.: Konstrukce identity v právním diskursu. Dvojí pojetí bytí. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no. 1 [cit. 31. 10. 2021].

<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

Doležal, T. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti problematiky „translidí“. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, vol. 3, no 1 [cit. 31. 10. 2021].

<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/44/50>

Doležal, T. Způsobilost nezletilých udělit souhlas s poskytováním zdravotních služeb. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2018, vol. 8, no. 1 [cit. 8. 5. 2019].

<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/164>

Doležalová, P., a kol. Rozvoj duševní pohody u transgender klientů. Poznatky a holisticky orientovaný terapeutický přístup [online]. *nudz.cz*. Národní ústav duševního zdraví, 2021. [cit. 5. 11. 2021].

<https://www.nudz.cz/files/pdf/rozvoj-dusevni-pohody-u-transgender-klientu.pdf>

Doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů. Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky [online]. *mzcr.cz*. 2012, č. 8, s. 5 [cit. 5. 11. 2021].

<https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/wepub/6865/36193/V%C4%9Bstn%C3%ADk%20MZ%20%C4%8CR%208-2012.pdf>

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online]. NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK. [cit. 6. 12. 2019].

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Důvodová zpráva k navrhovanému řešení změny § 29 OZ [online]. *apps.odok.cz* [cit. 7. 12. 2021].

<https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNAZWHY3ZN>

Dynarskiego, W., Śmieszka, K. *Sytuacja prawna osób transpłciowych w Polsce*. [cit. 5. 11. 2021].

https://drive.google.com/file/d/1LFZHbVw_RpnL0OGda1V9m3eTwkTAhZvp/view

Evidence stanovisek ombudsmana. [cit. 1. 12. 2021].

<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3328>

Hungary bans people from legally changing gender [online]. *cnn.com*. [cit. 4. 11. 2021].

<https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>

Králíčková, Z., Péče o zdraví nezletilého dítěte. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2016, vol. 6, no. 2 [3. 5. 2020].

<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/117>

Králíčková, Z. The Civil Status of Transsexual and Transgender People in the Czech republic. *The Lawyer Quarterly*. 2018, vol. 8, no. 4 [cit. 27. 7. 2021].

<https://tlq.ilaw.cas.cz/index.php/tlq/article/view/309>

Prodloužení doporučujícího stanoviska Odborné komise pro provádění změny pohlaví transsexuálních pacientů [online]. *mzcr.cz*. 2021 [cit. 5. 11. 2021].

<https://www.mzcr.cz/prodlouzeni-doporucujiciho-stanoviska-odborne-komise-pro-provadeni-zmeny-pohlavi-transsexualnich-pacientu/>

Sněmovní tisk č. 201. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 9. 6. 2020].

<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135811>

Sněmovní tisk č. 211. Návrh ústavního zákona, kterým se mění usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 9. 6. 2020].

<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135899>

Tercatin, R. Israeli same-sex couples, trans, single fathers approved for surrogacy. [cit. 8. 1. 2022].

https://www.jpost.com/health-and-wellness/parenting/article-691495?utm_source=jpost.app.apple&utm_medium=share&s=09

The State Decides Who I am. Lack of Legal Gender Recognition for Transgender People in Europe [online]. *Amnesty International*. [cit. 5. 11. 2021].

<https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/001/2014/en/>

Výroční zpráva o ochraně před diskriminací 2015. Veřejný ochránce práv [online]. Je Česko férové k trans lidem? *ochrance.cz*. 2015 [cit. 3. 11. 2021].

https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyrocní_zpravy/2015-DIS-vyrocní-zprava.pdf

Výroční zpráva o ochraně před diskriminací 2019. Veřejný ochránce práv. Výzkum: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací a násilím. *ochrance.cz*. 2019 [cit. 3. 11. 2021].

https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyrocní_zpravy/VZ_DIS_2019_CZ.pdf

